

De Belvédère op de Vanenburg.

Dit keer ter afwisseling een kort en wat toegankelijker verhaal over de recente historie van Putten. Vooral na de aanleg van de spoorlijn in 1863 is toerisme voor Putten van belang geworden voor de werkgelegenheid. Het spoor was in die tijd, voor de opkomst van de auto, een betaalbaar en snel middel om vanuit het drukke westen de rust te vinden op de Veluwe met zijn uitgestrekte bos en heidevelden. Om in het pre-smartphone tijdperk de familie thuis te laten weten dat men goed was aangekomen en alles naar wens verliep stuurde men vaak een prentbriefkaart. Deze zijn nog steeds in de belangstelling als verzamelobject, vooral omdat ze nu een inkijkje geven hoe het vroeger was. Een zo'n kaart wekte mijn speciale belangstelling, die geeft een afbeelding van een uitkijktoren weer, de vroegere Belvédère van de Vanenburg (fig. 1). Belvédère betekent letterlijk "mooi uitzicht". Er is buiten deze ansichtkaart over deze uitkijktoren weinig bekend. Niet wanneer hij is gebouwd, niet wanneer hij is afgebroken of omgewaaid, zelfs de plek staat niet vast. Er leven geen mensen meer die hem hebben gezien en de plek kunnen aanwijzen. Mijn medevrijwilligers hadden het vermoeden dat een stipje op een kaart van begin 1900 misschien een aanduiding ervan was. Zoekwerk op andere oude kaarten en luchtfoto's bracht weinig helderheid tot dat ik een oude gids er op na sloeg. Deze gids was in 1908 uitgegeven om het toerisme in Putten te bevorderen.¹

fig. 1 Belvédère op het landgoed Vanenburg, Putten (Veluwe), zoals het onderschrift luidt. Vanwege de togen lijkt het een zeskantige gemetselde toren, maar bij nadere inspectie zijn het planken. Het object in het midden omhoog zal een vlaggenmast schuin naar ons toe gericht zijn. Er is een suggestie van een dak, maar dat lijkt enkel uit ruwe takken te bestaan. Op de onderverdieping zijn twee manspersonen zichtbaar waarvan er een heel stoer buitenboord hangt. Met de trap buiten om zullen ze boven zijn gekomen. Rechts van de mannen is door de opening te zien dat de trap nog hoger doorloopt tot onder de takkenkoepel. Dat is voor de echte durfballen.

Deze gids behandelt onder meer vrij gedetailleerd een wandeling over de Vanenburg waarbij de Belvédère ook word aangedaan. Hierna volgt de letterlijke tekst. Wij laten de route beginnen op enige afstand van de Vanenburg op de Volenbekerweg vanaf het dorp komende. Hier was zelfs voor vele jaren een stopplaats voor de trein. Tussen haken heb ik zo nu en dan een verduidelijking toegevoegd en ook nummers die op de kaart (fig. 2) zijn terug te vinden:

... Den spoorweg overstekende, volgen we den breeden zandweg (Volenbekerweg), die ons leidt naar de Vanenburgerallée (1). Deze opgaande, komen we aan het landgoed De VANENBURG, dat reeds van „overoude tijden" dateert. In het jaar 1580 bestond het reeds als ridderslot, getuige een op het tegenwoordige kasteel zich bevindende tegel, waarvan in het vorig jaar bij den uitgever van deze gids een aanzichtkaart werd in den handel gebracht. Ten tijde der Fransche Revolutie werd het toenmalige kasteel verwoest om in 1871 in den tegenwoordigen vorm weder te worden herbouwd. Dit landgoed, met zijn dennen, beuken en berken, waartusschen tal van slingerpaden loopen, biedt den wandelaar volop genot. Slaan we eerst rechts af over het brugje (2), om een wandeling te maken achter het in meer modernen stijl opgetrokken landhuis. We volgen de breede gracht tot we komen aan een brugje (3), vanwaar we aan de eene zijde uitzicht hebben op de achterzijde van het kasteel en den fraai aangelegden tuin en aan de andere zijde op den schoonen vijver. We keeren nu op onze schreden terug en volgen het eerste pad dat we aan onze linkerzijde aantreffen en dat ons om den vijver voert. Gekomen aan het rustieke bruggetje kunnen we de verzoeking niet weerstaan om uit te rusten op het eilandje (4), dat zich in het midden van den vijver bevindt en dat met zijn hoogopgaande dennen en sierlijke rodendendrons een schilderachtig effect maakt. We nemen plaats op een der vele bankjes of vlijen ons neer aan den rand in het gras. Het pad brengt ons wederom aan een brugje (5), waaronder een kleine waterval klatert. Over het brugje gegaan treffen we twee paden aan. Het eene voert langs den vijver verder, het andere slingert tusschen kreupelhout en leidt naar een hoogte, waarop zich een „Belvédère" bevindt (6). Deze hoogte bestijgend, zien we aan onze rechterhand een vijvertje, dat wel klein is, maar schilderachtig gelegen is en dat de aandacht trekt door de fraaie waterlelies. Op ons vriendelijk verzoek aan den in de nabijheid wonenden jager (heb ik aangegeven met Jagerswoning), worden we in de gelegenheid gesteld de „Belvédère" te beklimmen. En spoedig worden we gewaar, dat het gevaarte dezen naam niet ten onrechte draagt. We kunnen thans een blik slaan over de groenende weiden, die zich hier langs de zee uitstrekken, over die zee zelf, waarop zich veelal de visschersvloot uit Harderwijk en Bunschoten en Spakenburg bevindt; ja zelfs kunnen we in de verte het Gooi ontwaren. Achter ons kunnen we een blik slaan over het geheele landgoed. Onze wandeling voortzettende, komen we weder aan de Allée (7), een breede straatweg met eenige rijen statige beuken aan weerszijden. Rechts afslaande komen we spoedig aan den Zuiderzeestraatweg, die links naar het dorp en rechts naar de Zuiderzee voert. We willen echter het kasteel ook aan de voorzijde zien en slaan dus links af. Weldra staan we voor het fraaie gebouw, dat met zijn sierlijk balcon en geheel met klimop begroeiden gevel een waarlijk vorstelijken indruk maakt. We vervolgen nu onzen weg en gaan over het brugje, dat we spoedig aan onze rechterzijde aantreffen, het bosch in (8). Dit kunnen we in alle richtingen doorkruisen. Houden we echter, na een tijdje den weg door het hoge dennenbosch gevolgd te hebben, links aan, dan komen we eindelijk aan den rand van het bosch, waar we een breeden zandweg aantreffen, die ons naar de waterval van Vanenburg voert (9). Vandaar steken we schuinlinks het bosch door en komen aan den Zuiderzeestraatweg uit, vlak bij het station (10). We gaan langs den Stationsweg in de richting van het dorp of volgen den zandweg, die achter de schaapskooi van de Boerderij „Hussel" loopt (11). ....

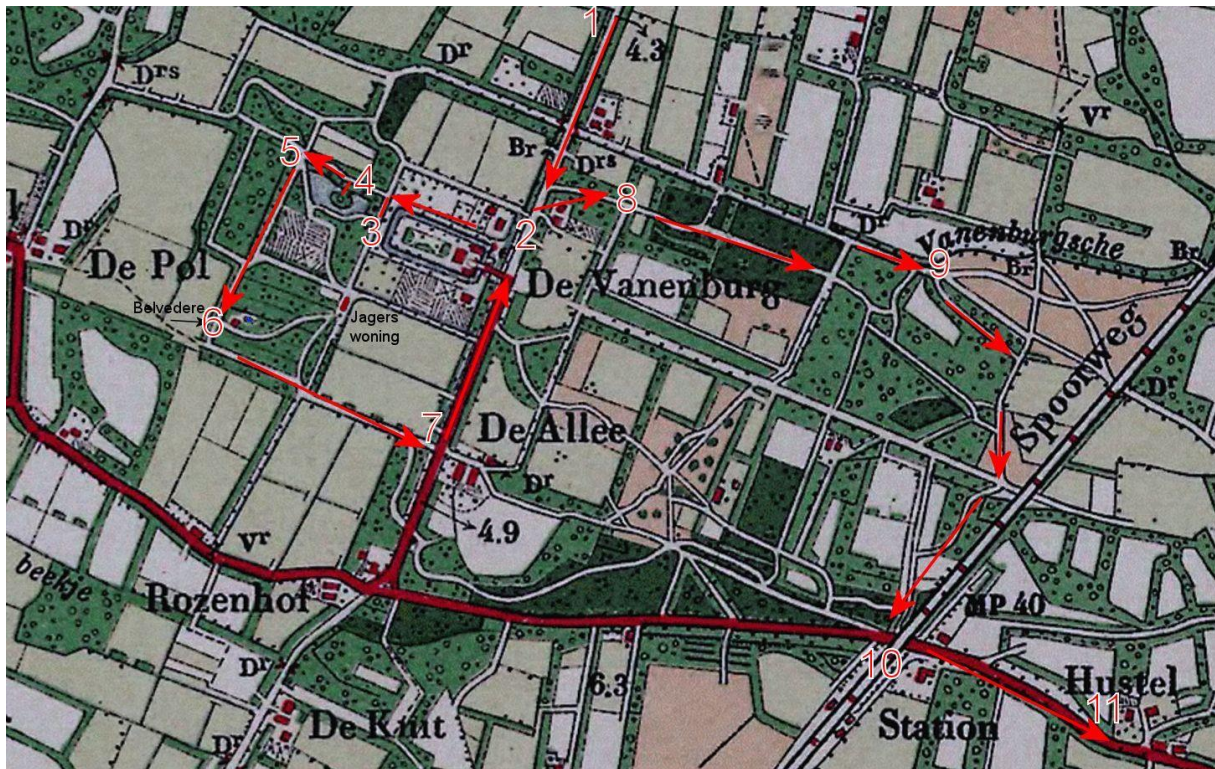

Fig. 2 Kaart uit 1912 met toegevoegd de wandelroute volgens de pijlen en cijfers in helder rood. Onder de tekst bij boerderij "De Pol" heb ik in kleinere letters de Belvedere aangegeven (cijfer 6). Ook de tekst Jagerswoning iets naar rechts is toegevoegd. Rechtsboven bij cijfer 9 is de waterval van de vroegere papiermolen.

Er zijn op deze tekst wel enkele aanmerkingen te maken. De afbeelding van het ridderslot uit 1580 is hoogstwaarschijnlijk een romantisch verzinsel. Dat het toenmalige kasteel ten tijde der Fransche Revolutie werd verwoest klinkt ook heel spannend, maar er zijn geen bronnen uit die tijd die daar op wijzen. In tegendeel, het lijkt wegens ouderdom te zijn gesloopt waarna de restanten werden verkocht. De grote vijver achter de Vanenburg heeft voor de tweede wereldoorlog nog enige tijd dienst gedaan als zwembad. Daar zijn ook nog ansichtkaarten van, net zoals er vele zijn van het huis de Vanenburg zelf. Zie o.a. de beeldbank op de website van de gemeente Putten. Wat opvalt is dat het gebied veel meer open was dan nu. Bomen in de verdere omgeving waren een uitzondering, hooguit stond er wat hakhout. In de verte was het Gooi te zien, dat kunnen we ons nu niet meer voorstellen. De hoogte van het puntje van de toren boven het maaiveld heb ik aan de hand van de lengte van de man en de vanwege het struikgewas niet zichtbare heuvel onder de toren van vermoedelijk 3 meter geschat op ca 13 meter. De ooghoogte staand op de bovenverdieping net onder de top komt dan op ca 12 m. Rekening houdend met de kromming van de aarde is dan met eenvoudige wiskunde te bepalen dat je dan de horizon kunt zien op ruim 12 Km. Omgekeerd is diezelfde horizon te zien vanuit het Gooi op 12 km afstand wanneer gerekend wordt met een zelfde ooghoogte van 12 m. Dus vanaf onze uitkijkpositie op de Vanenburg kunnen we gebouwen van 12 meter hoog bij helder weer (over water en polderlandschap) nog zien op de dubbele afstand van 24 Km. Naarden en Bussum liggen op 28 Km van de Vanenburg dus de uitspraak dat het Gooi te zien is lijkt niet overdreven. Zeker als je daar naar nog hogere gebouwen zoals kerktorens kijkt. De vissersvloot op de Zuiderzee is overigens wel definitief verleden tijd.

In fig. 3 is het gebied waar de Belvédère stond uitvergroet weergegeven. Duidelijk te zien is dat waar op de kaart uit 1892 alleen de kleine vijver uit de routebeschrijving is te zien, er op de kaart uit 1912 een rood blokje naast is getekend. Dit moet een bouwwerk zijn. Ook zien we dat er extra (slinger)paden zijn aangelegd. Overigens vooral tussen de Vanenburg en het spoor. Ik heb van horen zeggen dat de eigenaresse barones Van Pallandt daar dagelijks met een ezelswagentje een tochtje maakte. Zij overleed in 1917 kinderloos. Haar neef "Joep" van Pallandt heeft het erfgoed geheel verkwest met gokken en feesten. De Vanenburg is in delen verkocht en de fraaie tuinen van weleer grotendeels omgezet in weiland. Van de kleine vijver en de plek van de Belvédère is niets meer te vinden. Ook zijn vrijwel alle paden verdwenen. Wel volgt een klompenpad, het Norderpad, grotendeels dezelfde route over het Vanenburg terrein langs de grote vijver en de restanten van de papiermolen-waterval zodat u zelf kunt zien hoe de Vanenburg als landgoed in kleinere vorm voortleeft.

Fig. 3 Detail van het gebied achter Vanenburg met links de situatie op de kaart van 1892 met alleen de kleine vijver linksonder zichtbaar als de wat grotere stip. Rechts op de kaart van 1912 is deze kleine vijver nog kleiner getekend. Maar links daarvan, gelegen aan een nieuw pad, is een rood blokje zichtbaar wat vrijwel zeker de Belvédère voorstelt.

Nog een dankbaar onderwerp voor ansichtkaarten en als plek voor de toeristen om te bezoeken uiteraard, waren de watervallen als restanten van de vroegere watermolens. In een vorig verhaal in de Graver² ben ik op dit onderwerp dieper ingegaan. Hier in fig. 4 is de waterval van de Vanenburgse papiermolen te zien zoals door cijfer 9 in de route is aangegeven. Er heeft na de afbraak van papiermolen nog een tijd een rad gedraaid voor de opwekking van elektriciteit voor de Vanenburg. De route gaat verder via het station van Putten richting boerderij Hussel. Deze boerderij met schaapskooi aan de Stationsstraat bestaat tot de dag van vandaag en heeft een eeuwenoude historie. In het boekwerkje uit 1908 is een kaart van Putten geplakt. Kennelijk was dit een algemeen verkrijgbare kaart die voorhanden was, want anders dan je zou verwachten is de Belvédère en de wandelroute daarop niet aangegeven. Ondanks dat, het raadsel van de Belvédère van de Vanenburg lijkt nu opgelost.

Jan van de Kraats, vrijwilliger bij het PHG. Met dank aan de medevrijwilligers Johannes van Hell en Antoon Klaassen voor de inspiratie.

fig. 4 De waterval bij Vanenburg aan de huidige Engersteeg ergens begin 1900. De beek werd in 1661 gegraven voor de aandrijving van de papiermolen. De waterval is een restant hiervan. Merk op dat de aanvoer van het water met dijkjes boven het maaiveld uitkomt. Zo'n zogenaamde opgeleide beek maakte het verval maximaal, zodat er veel energie kon worden opgewekt.

Noten.

---

¹ Uit de Gids van Putten Boek en Handelsdrukkerij "De Veluwe" 1908.

² Middeleeuwse Watermolens in Putten, De Graver juni 2016. <https://historieputten.vandekraats.com/>